

بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزند پروری، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی به سوء مصرف مواد

خالد اصلانی^{۱*}، ناهید دریکوندی^۲

^۱عضو هیئت علمی گروه مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز kh.aslani@scu.ac.ir

^۲دانشجوی کارشناسی مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین سبک‌های فرزند پروری، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی به اعتیاد بود. جامعه پژوهش کلیه دانش‌آموزان دبیرستان‌های اهواز و نمونه شامل ۲۶۲ نفر از دانش‌آموزان می‌باشد که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای این پژوهش شامل پرسشنامه شیوه‌های فرزند پروری، مقیاس دینداری، هوش هیجانی و مقیاس آمادگی به اعتیاد می‌باشد. نتایج نشان داد که بین روش سهل‌گیر، روش مستبد، روش قاطع، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی فعال به اعتیاد رابطه معنا دار وجود دارد و بین روش مستبد، دینداری و هوش هیجانی با آمادگی منفعل برای اعتیاد رابطه معنا دار وجود دارد. به علاوه نتایج نشان داد که دینداری، روش سهل‌گیر، هوش هیجانی، روش مستبد و روش قاطع پیش‌بین‌های معناداری برای آمادگی فعال به اعتیاد و روش مستبد و دینداری پیش‌بین‌های معناداری برای آمادگی منفعل به اعتیاد بودند.

کلید واژه‌ها: شیوه‌های فرزند پروری؛ هوش هیجانی؛ دینداری؛ آمادگی فعال و منفعل به اعتیاد

مقدمه

سوء مصرف مواد یک بیماری جسمی، روانی، اجتماعی (گلانتز، ۲۰۰۶؛ به نقل از زینالی، وحدت و قره‌دینگه، ۱۳۸۹) است. مصرف مواد یک پدیده‌ی رشدی است که به صورت خطی از اوایل نوجوانی تا اوایل جوانی افزایش می‌یابد (یانگ و دیگران، ۲۰۰۲؛ به نقل از زینالی، وحدت و قره‌دینگه، ۱۳۸۹). از آنجایی که خانواده نقش محوری در جامعه‌پذیری نوجوانان بازی می‌کند (بارکر و هانت، ۲۰۰۶)، عوامل خانوادگی ریسک فاکتورهای عمده در سوء مصرف مواد توسط نوجوانان هستند (جاکوب و جانسون، ۱۹۹۹). پیران (۱۹۸۹) در یافته‌های تحقیقی خود گفته است که افراد وابسته به مواد مخدر بیشتر متعلق به خانواده‌هایی هستند که در آنها والدین یا سخت‌گیرند یا بی‌تفاوت اند. اسپیرمن نومیستر و فنیچ (۲۰۰۶؛ به نقل از زینالی، وحدت و قره‌دینگه، ۱۳۸۹) نشان دادند که سبک‌های والدینی متفاوت منجر به هدف‌گزینی متفاوت در نوجوانان می‌شود.

یکی دیگر از عوامل مورد بررسی در این تحقیق مفهوم هوش هیجانی است. هوش هیجانی، نوعی پردازش اطلاعات هیجانی و عاطفی است که به بهبود جریان زندگی منجر می‌شود (مایر و همکاران، ۱۹۹۷). به باور برخی پژوهشگران، هوش هیجانی پایین، از جمله عوامل موثر در شروع مصرف مواد مخدر است (گلمن، ۱۹۹۵). ترینیداد و جانسون (۲۰۰۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نمرات بالا در پرسشنامه‌ی هوش هیجانی با سطوح پایین پذیرش سیگار، قصد سیگار کشیدن و مصرف الکل رابطه دارد. در مطالعه‌ی دیگر تایلر و همکاران (۲۰۰۱؛ منشئی و مظاهری، ۱۳۸۹) دریافتند، افرادی که به صورت تفریحی مشروبات الکلی مصرف می‌کنند و هم چنین آنهایی که به الکل اعتیاد دارند از هوش هیجانی پایینی برخوردارند.

همچنین پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مذهب و متغیرهای وابسته به آن به کاهش رفتارهای خودکشی و اعتیاد به مواد مخدر منجر شد (پاردینی و همکاران، ۲۰۰۰). سطوح بالای باورهای مذهبی و انجام فعالیت‌های مذهبی با مصرف الکل، مصرف مواد مخدر و استعمال دخانیات رابطه‌ای منفی داشتند (بایر و همکاران و ۲۰۰۴). با توجه به پیشینه تحقیقاتی، هدف این پژوهش بررسی روابط ساده و چندگانه بین سبک‌های فرزند پروری سهل‌گیر، مستبد و قاطع، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی به اعتیاد بود.

روش

شرکت‌کنندگان و طرح پژوهشی

پژوهش حاضر از نوع همبستگی می‌باشد جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز و نمونه شامل ۲۶۲ نفر از دانش‌آموزان می‌باشد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شده‌اند.

ابزار

پرسشنامه خود گزارشی هوش هیجانی ثبات: این پرسشنامه ۳۳ ماده دارد که به وسیله شات و همکاران (۱۹۹۸) براساس مدل نظری هوش هیجانی مایر و سالوی ساخته شده است. همسانی درونی این پرسشنامه در نوجوانان برای نمره کل ۰/۸۴ بوده است. ضریب روایی سازه برای کل پرسشنامه ۰/۷۰ می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۰/۹۰ می‌باشد.

مقیاس سنجش دینداری آرین: این مقیاس شامل ۲۰ سوال است که توسط آرین (۱۳۷۷) تهیه شده است. اعتبار این آزمون به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ می‌باشد و همچنین روایی آزمون با یک سوال محقق ساخته ضریب همبستگی ۰/۵۶ را نشان داده است.

پرسشنامه شیوه‌های فرزندپروری: این پرسشنامه توسط بامریند (۱۹۷۲) تهیه شده است. پایایی این آزمون با روش بازآمایی با فاصله زمانی یک هفته ۰/۸۱ می‌باشد و پایایی خرده مقیاس‌های سهل‌گیر، مستبد و قاطع به شیوه بازآمایی با فاصله یک هفته به ترتیب ۰/۶۹، ۰/۷۷ و ۰/۷۳ می‌باشد.

مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد: این مقیاس شامل ۳۶ ماده می‌باشد که توسط زرگر (۱۳۸۵) ساخته شده است. پایایی این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ و برای آمادگی فعال ۰/۹۱ و برای آمادگی منفعل ۰/۷۵ می‌باشد.

نتایج

در این قسمت اطلاعات توصیفی و استنباطی لازم برای فرضیات تحقیق ارائه شده است. روش سهل‌گیر دارای میانگین ۱۷/۶۳ و انحراف معیار ۶/۶۲، روش مستبد دارای میانگین ۱۶/۸۳ و انحراف معیار ۶/۸۳، روش قاطع دارای میانگین ۲۷/۵۹ و انحراف معیار ۷/۰۱، دینداری دارای میانگین ۲۰/۳۴ و انحراف استاندارد ۱۵/۷۸، هوش هیجانی دارای میانگین ۱۳/۹۳ و انحراف استاندارد ۵/۲۶، آمادگی فعال برای اعتیاد ۱۰۳/۷ و ۲۷/۴۱ و آمادگی منفعل برای اعتیاد دارای میانگین ۷۸/۵۵ و انحراف استاندارد ۱۱/۸۶ می‌باشند.

جدول ۱. ماتریس ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- روش سهل گیر	-	-	-	-	-	-
۲- روش مستبد	۰/۵۰۱*	-	-	-	-	-
۳- روش قاطع	۰/۳۱۶**	-۰/۱۶۱**	-	-	-	-
۴- هوش هیجانی	-۰/۰۹۷	-۰/۱۲۰*	۰/۰۷۳	-	-	-
۵- دینداری	-۰/۰۷۱	-۰/۱۰۱	۰/۲۰۱**	۰/۰۸۳	-	-
۶- آمادگی فعال	۰/۳۶۸**	۰/۲۳۴**	-۰/۱۳۰*	-۰/۲۵۰**	-۰/۳۹۱**	-
۷- آمادگی منفعل	۰/۰۸۰	۰/۲۷۲**	-۰/۰۳۶	-۰/۱۳۲*	-۰/۲۱۹**	۰/۴۰۹**

** P < ۰/۰۱   * P < ۰/۰۵

همان‌گونه که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی بین روش سهل گیر، روش قاطع، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی فعال برای اعتیاد به ترتیب برابر با ۰/۳۶۸، ۰/۲۳۴، ۰/۲۵۰ و ۰/۳۹۱ می‌باشد و ضریب همبستگی بین روش مستبد با آمادگی فعال برای اعتیاد برابر با ۰/۱۳۰ می‌باشد. ضریب همبستگی بین روش مستبد و دینداری با آمادگی منفعل برای اعتیاد به ترتیب برابر با ۰/۲۷۲ و ۰/۲۱۹ می‌باشد. ضریب همبستگی بین هوش هیجانی با آمادگی منفعل برای اعتیاد برابر ۰/۱۳۲ می‌باشد. همچنین بین روش سهل گیر و روش قاطع با آمادگی منفعل برای اعتیاد ارتباطی مشاهده نشد.

نتایج رگرسیون گام به گام نشان داد که از بین متغیرهای پژوهش به ترتیب دینداری، روش سهل گیر، هوش هیجانی، روش مستبد و روش قاطع پیش‌بینی کننده های معنی‌داری برای آمادگی فعال برای اعتیاد می‌باشند و حدود ۳۹ درصد از واریانس آن را تبیین می‌کند و از بین متغیرهای پژوهش روش مستبد و دینداری پیش‌بینی کننده های معنی‌داری برای آمادگی منفعل برای اعتیاد می‌باشند و حدود ۱۱ درصد از واریانس آن را تبیین می‌کند.

بحث

براساس نتایج پژوهش حاضر روش فرزند پروری سهل گیر و مستبد با آمادگی فعال به اعتیاد رابطه مثبت معنی دار و روش فرزند پروری قاطع، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی فعال به اعتیاد رابطه منفی معنی دار دارند.

نتایج این پژوهش با پژوهش های گلانتز (۲۰۰۶)، یانگ و همکاران (۲۰۰۲)، بارکر و هانت (۲۰۰۶)، جاکوب و جانسون (۱۹۹۹)، پیران (۱۹۸۹)، اسپیرمن نومیستر و فنیج (۲۰۰۶)، مایر و همکاران (۱۹۹۷)، گلن (۱۹۹۵) و پارکر و همکاران (۲۰۰۸) همسو می‌باشد. همچنین براساس نتایج پژوهش حاضر روش فرزند پروری مستبد با آمادگی منفعل به اعتیاد رابطه مثبت معنی دار و روش فرزند پروری قاطع، هوش هیجانی و دینداری با آمادگی منفعل به اعتیاد رابطه منفی معنی دار ندارد. نتایج این پژوهش با پژوهش های ترینیداد و جانسون (۲۰۰۲)، تایلر و همکاران (۲۰۰۱)، رو و ونگ (۲۰۰۶)، بایرز و همکاران (۲۰۰۴)، استوارت (۲۰۰۱)، استارک و همکاران (۱۹۸۲) و پاردینی و همکاران (۲۰۰۰) همسو می‌باشد. نتایج این پژوهش بیانگر این نکته می‌باشد که هم روش فرزند پروری سهل گیر و مستبد و هم هوش هیجانی و دینداری روابط معنی‌داری با آمادگی فعال به اعتیاد دارند و در برنامه های آموزشی برای خانواده ها جهت داشتن زندگی سالم عاری از آسیب های اجتماعی لحاظ شوند. بر اساس نتایج این پژوهش، ضرورت ارائه مدل های درمانی و آموزشی مبتنی بر روش های فرزند پروری، هوش هیجانی و دینداری خود را نشان می‌دهد.

منابع

زینالی، علی؛ وحدت، رقیه و قره‌دینگه، خاور. (۱۳۸۹). رابطه سبک‌های والدینی با استعداد اعتیاد در فرزندان، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۶، ۳۳.

منشی، غلامرضا و مظاهری، محمدمهدی. (۱۳۸۹). رابطه هوش هیجانی با سوء‌مصرف مواد: الگوی تبیینی سوء‌مصرف مواد‌کنندگان و مواد‌گیرکنندگان، *اندیشه و رفتار*، ۴، ۱۵.

Barker, J. C & Hunt, G. (2006). Representations of family: a review of the alcohol and drug literature. *International Journal of Drug Policy*, 15, 347–356.

Jacob, T & Johnson, S. L. (1999). Family influences on alcohol and other substance use. In: Ott, P.J., Tarter, R.E., Ammerman, R.T & Tarter, R.E. (eds.), *Source book on substance abuse* Boston: Allyn and Bacon, pp. 165–174.

Galanter, M. (2006). Alcoholism, semantics and social history. *Journal of Addiction*. 89, 5, 521–522,

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*, Bantam Books;

Mayer, J. D & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey and D. Sluyter (eds.): *Emotional development and emotional intelligence: educational implications* 3-31 New York: Basic Books.

Trinidad, D. R & Johnson, C. A. (2002). The association between emotional intelligence and early adolescent tobacco and alcohol use. *Personality and Individual Differences*, 32, 1, 95-105.

Parker, J. D. A., Taylor, R. N., Eastabrook, J. M. , Schell , S. L & Wood, L. M. (2008). Problem gambling in adolescence: Relationships with Internet misuse, gaming abuse and emotional intelligence . *Personality and Individual Differences* , 45 , 174 – 180.

Pardini D. A., Plante T. G., Sherman A & Stump J. E. (2000). Religious faith and spirituality in substance abuse recovery: determining the mental health benefits. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 19, 4, 347-54.

Bayer, P., Pintoff, R & Pozen, D. (2004). *Building criminal capital behind bars: Peer effect in juvenile corrections*. 864. New Haven: Yale University, *Economic Growth Center Discussion*.